

תאגידי מים וביוב, איגודי ערים ורשויות נחל - כל מה שצריך לדעת על תאגידיים בין עירוניים

מאי 2024

נבחרו ונבחרות ציבור ברשויות המקומיות משמשים לעיתים קרובות נציגים בגופים שונים מטעם הרשות המקומית: תאגידיים עירוניים, תאגידי מים וביוב, איגודי ערים, אשכולות אזוריים, ורשויות נחל וניקוז ועוד.

מכון שיטה ערך עבור נבחרו הציבור [מסמך מפורט הנוגע לעבודת התאגידיים העירוניים](#), אך בשל הצורך להכיר את פעילות הגופים העירוניים הנוספים - פירטנו זאת במסמך זה - אשר מסכם בקצרה את מהות הגופים האלו ופעילותם.

תאגידי מים וביוב

תאגידי מים וביוב הם תאגידיים עירוניים ייעודיים אשר נבדלים מתאגידיים עירוניים 'רגילים', והם מוסדרים מכוח [חוק תאגידי מים וביוב התשס"א - 2011](#) וכפופים לרשות המים. המטרה המרכזית של תאגידי המים הוא יצירה של "משק סגור" בתחום המים, אשר יבטיח שההכנסות ממתן שירותי אספקת המים והביוב יושקעו בשיקום מערכות המים והביוב, תחזוקתן הפעלתן - זאת באמצעות ניהול עסקי ומקצועי של מערכות המים והביוב. פעילות התאגידי המים הם בין היתר:

- אספקת מים שוטפת באיכות מעולה - באמצעות אחזקה תשתיות מים וביוב, ניהול המים, תחזוקה שוטפת, פיתוח והטמעת טכנולוגיות מתקדמות ועוד.
- איסוף, הולכה וטיפול מיטבי בשפכים.
- מתן שירות יעיל ואיכותי לתושבים: מענה יעיל ואדיב לפניות, טיפול בתקלות, גבייה הוגנת, נוחה וקלה, שקיפות, מעורבות בקהילה ועוד.
- צמצום פחת מים / בזבז מים
- אחריות סביבתית ושמירה על בריאות הציבור, בין היתר על ידי ניטור ובקרה על שפכי תעשייה, בקרה וניטור של איכות מי השתייה, וכו'.
- הפעלת מערכי אספקת מים בחירום.

על פי החוק, מספר הדירקטורים של תאגידי המים והביוב יהיה בין 5 ל-11 נציגים - כתלות בגודל הרשות ובמספר הרשויות המקומיות המחזיקות בתאגידי, הוא יכלול מספר דירקטורים חיצוניים, ולא יותר מרבע מחברי הדירקטוריון יהיו חברי מועצה, כאשר ייתכנו מצבים כי לא יכהנו חברי מועצה כדירקטורים בכלל.

חשוב לציין כי בניגוד לתאגידיים העירוניים, חובת האמון של חברי דירקטוריון בתאגידי המים והביוב הוא קודם כל לתאגידי. משמעות העניין הוא שעל חבר הדירקטוריון לפעול באופן שעולה בקנה אחד עם המטרות והחזון של תאגידי המים.

איגוד ערים

איגוד ערים היא מסגרת באמצעותה מתאגדות מספר רשויות מקומיות. יש להבדיל בין תאגידים עירוניים לאיגודי ערים, שכן מדובר במסגרת משפטית שונה בתכלית. איגודי ערים מוקמים מכוח [חוק איגודי ערים, התשט"ו-1955](#) ולאחר ששר הפנים חתם על צו המאפשר על ההתאגדות. בצו המקים מפורטות הרשויות החברות באיגוד (באם רשות רוצה להצטרף או לפרוש יש לתקן את הצו), והמטרות של האיגוד. על פי החוק, איגוד הערים נכנס למעשה לנעלי הרשות המקומית בתחום שהוגדר, והוא מקבל על עצמו (כמעט) את כלל הסמכויות והאחריות של הרשות המקומית בנושא זה. מבחינה זאת, האיגוד מחוייב בכל הדינים החלים על הרשויות המקומיות מכוח פקודת העיריות והצווי העיריות, המועצות המקומיות והמועצות האזוריות. חשוב לציין כי האיגוד לא יכול לעסוק בנושאים שהם לא בתחום האחריות של הרשות המקומית, או בנושאים שאינם מפורטים בצו ההקמה של האיגוד. להלן מספר דוגמאות לאיגודי ערים:

- איגודי ערים בתחום איכות הסביבה;
- איגודי ערים לתברואה - פינוי וטיפול פסולת, טיפול בשפכים וכו';
- איגודי ערים וטרינרי;
- איגודי ערים בתחום החינוך והרווחה;

המוטיבציה המרכזית להקמת איגודי ערים פורטו היטב בדברי ההסבר לחוק: "קיימים שירותים שביצועם היעיל והחסכוני מחייב שיתנהלו בשיתוף פעולתן של מספר רשויות מקומיות הנמצאות באזור מסוים ועל ידי גוף מרכזי. איגודי ערים נועדו לאפשר מתן שירותים מוניציפליים במסגרת רחבה ולא במסגרת של הרשות המקומית הבודדת וזאת בכדי לאפשר יתרון לגודל ואספקת שירותים שיש להם היבטים מרחביים. הקמת איגוד הערים ומתן שירותים מאפשרים שיתוף פעולה ואיחוד משאבים תוך התמקצעות והתמקדות בתחום פעולה בודד".

הצטרפות לאיגוד ערים היא וולונטרית ודורשת את הסכמת הרשות (מועצת הרשות), אך היא יכולה לנבוע "מלמטה" - מתוך רצונן של מספר רשויות מקומיות להתאגד יחד, או "מלמעלה" - מיוזמת משרד או שר הפנים, ובמקרים מסוימים גם ללא הסכמתן.

איגודי ערים מנוהלים על ידי מועצת האיגוד, אשר כל רשות החברה באיגוד זכאית לייצוג על ידי חבר אחד לפחות, כאשר על מנת לשמור על האופי המקצועי של האיגוד, לפחות חצי מהנציגים הנשלחים על ידי כל רשות חייבים להיות עובדי הרשות המקומית. במקרה שלכל רשות מקומית יש נציג אחד יש לוודא כי במועצת האיגוד עצמה יש לפחות מחצית של עובדים. נבחרת ציבור שהוצבו כנציגים במועצת האיגוד חייבים בנאמנות קודמת למועצת האיגוד על פני הרשות (בניגוד לתאגידים / חברות עירוניות).

אשכול רשויות מקומיות

אשכול רשויות מקומיות (או אשכול אזורי) הוא צורה מיוחדת של איגוד ערים המבוססים על התאגדות וולונטרית של רשויות מקומיות סמוכות, ומוקם לשם קידום פיתוח אזורי וקידום שיתופי פעולה בנושאים שונים בין הרשויות החברות בו והגופים השונים הפועלים במרחב. האשכולות פועלים מתוך הכרה בתועלת ובפוטנציאל הטמונים בעבודה משותפת, ביכולת לאגם משאבים, בזיהוי הזדמנויות ונכסים גיאוגרפיים למינוף אזורי, בחיוניותה של ראייה אזורית כוללת כדי לשפר את איכות החיים של תושבי האזור וביסוס מומחיות על בסיס המאפיינים האזוריים הייחודיים לכל מרחב.

מבחינה היסטורית, מדובר בגוף חדש יחסית בנוף המוניציפאלי. מדובר בפלטפורמה המרכזית היום של משרד הפנים לקידום **אזוריות** - תפיסה אשר שמה דגש על האזור ותהליכים המתחוללים בו, במגוון היבטים: החברתיים, כלכליים, פוליטיים סביבתיים וכד'. מבחינה פרקטית, האזוריות היא זיהוי צרכים ואתגרים שהמענים המיטביים שלהם יושגו באמצעות הנכסים והייחודיות של המרחב הגאוגרפי, באמצעות עשייה רב-תחומית ורב מגזרית, המשלבת את הגופים והשחקנים השונים הפועלים באזור, מאגמת משאבים ומספקת ערך מוסף משמעותי לרשויות המקומיות ולתושביהן. איגודי ערים מסוג אשכול פועלים בהתאם למסגרת החוקית של איגודי הערים, אך הם לא 'כבולים' בקידום משימות ייעודיות, אלא רשאים לעסוק בכל פעולה המשרתת ומקלה על הרשויות ומובילה לפיתוח אזורי. היות ומדובר בשיתוף פעולה בין רשויות, באשכולות ישנה חשיבות רבה למעורבות הרשויות החברות (גם באופן פורמלי דרך מועצת האשכול, אך גם בשלל דרכים נוספות בצוותי העבודה והפורמים השונים הפועלים ברוב האשכולות).

להלן דוגמאות לנושאים שאשכולות אזוריים עוסקים בהם:

- **פיתוח כלכלי:** פיתוח אזורי תעסוקה משותפים, קידום תעסוקה, יצירת שותפויות עם המגזר העסקי, טיפוח התיירות האזורית וכיוצ"ב.
- **פיתוח חברתי:** קידום בריאות אזרית, פיתוח פתרונות אזוריים לחינוך מיוחד, הקמה וניהול של שירותי רווחה שונים (מרכזי חוסן אזוריים, מרכזים לאזרחים ותיקים, מרכזי יום לאנשים עם מוגבלויות וכו'), פיתוח תחום התרבות והספורט ועוד.
- **פיתוח סביבתי:** הפעלת מערכי פינוי וטיפול בפסולת, אספקת שירותי ניקיון לרשויות המקומיות, הקמת מערכים וטרינרים אזוריים, פיתוח שירותי תחבורה אזוריים, קידום אנרגיה מקיימת באזור ועוד.
- **תשתית:** קידום פעולות דיגיטציה באשכול ולרשויות החברות, פיתוח תחום התכנון האזורי כבסיס לפעולות האשכול.

כיום בישראל פועלים 12 אשכולות אזוריים בפריסה ארצית, המאגדים מעל 60% מהרשויות המקומיות בישראל.

רשויות ניקוז

רשויות מקומיות רבות בישראל מצויות בתחומי אגני ניקוז של נחלים. ניהול אגני ניקוז אלו מופקד בידיהן של רשויות ניקוז – תאגיד סטטוטורי עצמאי האמון על טיפול בניקוז המים וטיפול ושמירה על הנחלים אשר הוקמו מכוח [חוק הניקוז וההגנה מפני שיטפונות התשי"ח 1957](#) [וחוק רשויות נחלים ומעיינות תשכ"ה - 1965](#).

לרשויות הניקוז הואצלו סמכויות שונות מכוח חקיקה שונה, אשר מאפשרת לה לבצע פעולות ניקוז בתחום אחריותה, ובכלל זה לאשר לתכנן ולבצע מפעלי ניקוז שונים, לפקח על עורקי הניקוז ולדאוג לניקוז הסדיר הנחל. בנוסף, על שות הניקוז מוטלים תפקידים של קביעת תוואי לנחל, שמירת הנוף ו'מתנות הטבע' לאורך הנחל והכשרת שטחים אלה לצורכי גנים, נופש וספורט; וביצוע פעולות שונות לשימור הקרקע.

בין הפעולות הבולטות של רשויות הניקוז ניתן למנות:

- **שמירה, טיפוח ושיקום נחלים:** הכנת תכניות אב לאגן ההיקוות, הקמת גשרים לאורך הנחל, תיאום עבודות עם גופים המעוניינים לבצע עבודות בסביבת הנחל (למשל רכבת ישראל, נתיבי איילון ועוד), ניטור איכות המים בנחלים, טיפול בשפכים המוזרמים לנחל ועוד.
- **ניקוז ומניעת הצפות:** טיפול במעלה הנחל, הקמת מאגרים, סכרים ומתקנים נוספים שסייעו לצמצום הצפות, שיקום נזקי הצפות, יצירת תוואי נחל עוקפים ועוד.
- **פיתוח פנאי ונופש:** הכשרת שבילי הליכה ואופניים לאורך הנחל, שיקום וטיפול של אתרים לאורך הנחל, הקמת חניונים למבקרים, הצבת מתקני ספורט בתחום הנחל
- **פעילות קהילתית:** עריכת אירועים קהילתיים, קידום מעורבות קהילתית בפיתוח סביבות הנחל, פיתוח תוכניות חינוך ועוד.

מודל הפעלה של רשות הנחל והניקוז מבוסס על הנהלת הרשות המורכבת מנציגי הרשויות החברות ברשות (אחד לפחות לכל רשות), נציגי משרדי ממשלה, נציגי ציבור וגופים נוספים.

מכון שיטה - מכון למדיניות מקומית

מכון שיטה פועל ליצירת מעטפת מקצועית לנבחרי ציבור ברשויות המקומיות

באמצעות כלים של מדיניות מעשית, ליווי, פיתוח ומחקר.

משימתנו היא חיזוק ערכי הדמוקרטיה המקומית בישראל, מתוך אמונה בתפקידו המרכזי של השלטון

המקומי בבניית חוסנה של החברה הישראלית כחברה, שוויונית, מתקדמת ומגוונת.

[לחצו כאן להצטרפות לרשימת חברי.ות המועצה שלנו](#)